

Festivalikompass Eesti Filmi Instituudile: prototüübi loomine

Teostaja: Semiootika rakenduskeskus

1. Sissejuhatus ja probleemi sisu

Filmifestivali programmi võib vaadelda kui märgisüsteemi: see loob ning annab edasi tähendusi. Linastuval filmivalikul on sotsiokultuurilised mõjud ja eesmärgid, mõned neist on kergesti märgatavad, mõned aga varjatud. Ühelt poolt vahendab filmifestival oma valikuga teda ümbritsevas kultuuris levivaid hoiakuid ja ideesid, teiselt poolt on prestiižika festivali võimuses tõsta kultuuriruumis esile uudseid teemasid ning mõjutada avalikku arvamust.

Väikeriigi filmilooja jaoks tähendab pääsemine maineka festivali programmi suurt tunnustust. Selline saavutus heidab positiivset valgust ka laiemalt riigi filmi- kultuurisektorile, suurendades oluliselt võimalusi osaleda rahvusvahelistes koostööprojektides ning pälvida mahukamaid investeeringuid.

Üheks Eesti Filmi Instituudi missiooniks on eesti filmide suunamine rahvusvahelistele festivalidele. Seda ettevõtmist raskendab asjaolu, et festivali-poolne programmi koostamine on vaid osaliselt läbipaistev (näiteks järgitakse üldiselt levinud nõuet, et kandideeriv film peab olema "värske", st valminud festivalile eelnenud aastaringis). Samas teevad festivalide programmimeeskonnad otsuseid, milles on suur roll subjektiivsusel; tulemus valiku osas võib välisele vaatajale tunduda juhuslik. Taolise otsustusprotsessi analüüs on raske või koguni võimatu, sest puudub vahetu ligipääs uurimisobjektile. Siiski peegeldab festivali filmivalik ennast kujundanud põhimõtteid ja suundumusi. Seega on võimalik taolisi valikueelistusi kirjeldada, kui analüüsime festivalide filmivalikut.

2. Festivalikompassi eesmärk ja loomine

Eesti filmide suunamine rahvusvahelistele festivalidele osutub seda edukamaks, mida täpsem on konkreetse filmi positsioneerimine. Sõltuvalt filmi tunnusoontest (pikkus, žanr, temaatika, filmikeele kasutus jne) haakub see ühe festivali programmiga paremini kui teise omaga. Eduka positsioneerimise eelduseks on teadlikkus festivalide eripäradest ja "iseloomust", mis mõjutab filmiprogrammi koostamist.

Aitamaks Eesti Filmi Instituudil edukalt positsioneerida filme rahvusvaheliste festivalide lõikes, töötas Semiootika rakenduskeskus (Serake) välja Festivalikompassi prototüübi. Selleks teostas Serake digihumanitaaria vahendeid kasutades meta-andmete uuringu ning koostas kahe filmifestivali (Cannes'i ja Veneetsia) võrdlevad profiilid. Selle töö lisaeesmärgiks oli luua näidismaterjal ning töötada välja metoodika, millest juhindudes saab tulevikus teostada filmifestivalide programmide põhjalikumaid uuringuid.

Esimeses uuringu faasis teostati andmete kogumine. Mõlema festivali raames vaadeldi nii festivalide peavõistlusprogramme kui ka kõige mainekamat kõrvalprogrammi: Cannes'i *Un Certain Regard*-i ning Veneetsia festivali *Orizzonti* programmi (mille peaauehinna võitis 2007. aastal Veiko Õunpuu filmiga "Sügisball"). Kuna tegemist on festivalikompassi prototüübiga, siis koguti vastavates programmides osalenud filmide meta-andmed ainult aastate 2022-2024 lõikes. Sealjuures ei tee uuring vahet, kas tegemist on auhinnatud filmiga või mitte: andmestikku pääsemise eelduseks on filmi osalemine nimetatud programmides.

Andmebaas IMDB ei oma kahjuks avalikult kättesaadavat API-t (Application programming interface), mis lubaks arvutiprogrammidel teostada andmepäringuid. Siiski peegeldab IMDB andmestikku osaliselt Open Movie Database'i API, mida kasutavad ulatuslikult filmi meta-andmetele keskenduvad digihumanitaaria uuringud. Kasutades programmeerimiskeelt Python, kogusime 2022-2024 Cannes'i ja Veneetsia programmides osalenud filmide andmed (filmi pealkiri, režissööri nimi, tootjariik, žanr, pikkus minutites, IMDB hinne) ning lõime kaks andmebaasi, mis sisaldavad vastavalt 122 (Cannes) ja 123 (Veneetsia) kirjet. Neid andmestikke statistiliselt analüüsisid koostasime mõlema festivali profiili.

3. Filmide tootjariik

Nii filmižanri kui tootjariigi kategoorias võis ühte kirjesse kuuluda samaaegselt mitu andmevälja, see tähendab, mitu tootjariiki ja mitu žanrit. Kuna osutub väga keeruliseks ja ajamahukaks kvantitatiivselt määratleda erinevate tootjariikide panuste kaalu, käsitlesime kõiki riike võrdselt; riigi esinemine nii üksikult kui ka erinevates kombinatsioonides andis arvestusse ühe "mainimise". Seega ei käsitletud me näiteks kombinatsiooni "Prantsusmaa, Belgia" unikaalsena, vaid arvestasime sellise kombinatsiooni puhul ühe "punkti" Prantsusmaale ja ühe Belgiale. Samasugust loogikat järgisime, kui käsitlesime žanre.

Cannes'i profiilis oli esindatud 59 ning Veneetsia profiilis 56 tootjariiki.

Cannes: Total unique countries: 59

Venice: Total unique countries: 56

Riikide esinemised tootjana jagunesid järgmiselt:

Cannes:

France	66
Germany	20
United States	17
Belgium	15
United Kingdom	14
Italy	12
Sweden	9
Denmark	6
Netherlands	6
Switzerland	5
Saudi Arabia	5
China	5

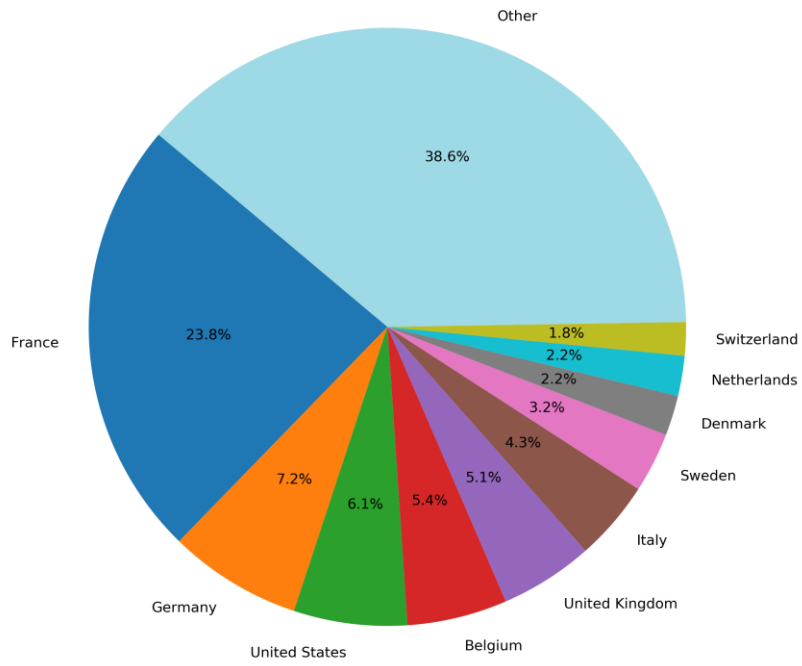
Qatar	5
Japan	4
Luxembourg	4
Poland	4
Canada	4
Ireland	4
India	3
Iran	3
Portugal	3
Romania	3
South Korea	3
Morocco	3
Austria	3
Brazil	3
Greece	2
Spain	2
Finland	2
Turkey	2
Senegal	2
Philippines	2
Taiwan	2
Argentina	2
Singapore	2
Egypt	2
Australia	2
Norway	2
Chile	2
Tunisia	2
Iceland	2
Mexico	1
Sudan	1
Democratic Republic of the Congo	1
Mongolia	1
Latvia	1
Zambia	1
Bulgaria	1
Costa Rica	1
Mali	1
Somalia	1
Cambodia	1
Russia	1
Palestine	1
Pakistan	1
Croatia	1
Czech Republic	1
Ukraine	1
Vietnam	1

Veneetsia:

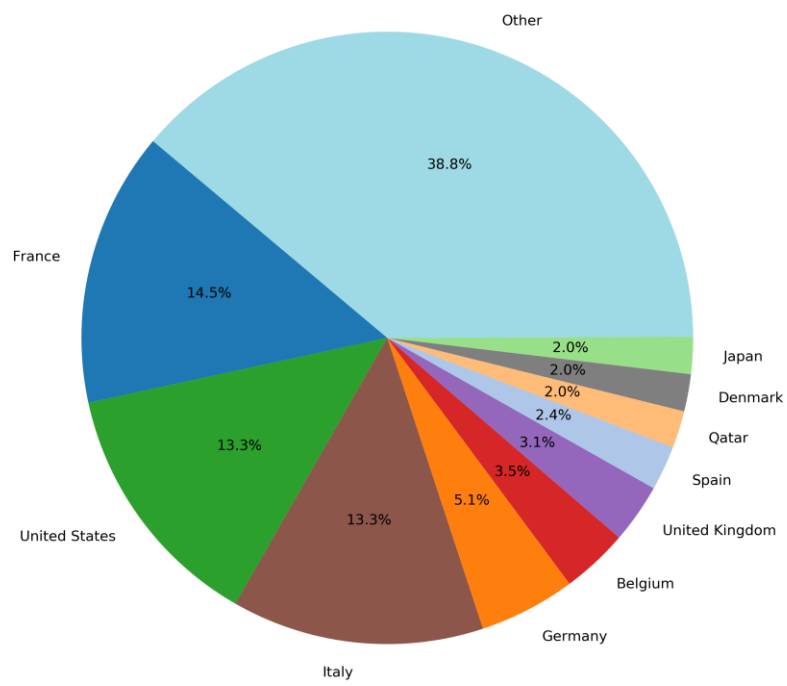
France	37
United States	34
Italy	34
Germany	13

Belgium	9
United Kingdom	8
Spain	6
Qatar	5
Denmark	5
Japan	5
Mexico	5
Sweden	4
Czech Republic	4
Poland	4
Austria	3
Croatia	3
Romania	3
Greece	3
Iran	3
Finland	3
Slovakia	3
Ireland	3
Netherlands	3
Argentina	3
Switzerland	3
Turkey	3
Singapore	2
Chile	2
Norway	2
Portugal	2
Taiwan	2
North Macedonia	2
Georgia	2
Serbia	2
Nepal	2
Canada	2
Israel	2
Brazil	2
Hungary	2
Saudi Arabia	2
Tunisia	2
Luxembourg	2
Indonesia	1
Estonia	1
The Philippines	1
Bosnia and Herzegovina	1
Slovenia	1
Iceland	1
China	1
Bulgaria	1
Mongolia	1
Kosovo	1
Sri Lanka	1
South Africa	1
Palestine	1
Ukraine	1

Top Film Production Countries: Cannes

Top Film Production Countries: Venice

Andmete interpretatsioon: Cannes on tugevasti kaldu prantsuse filmide eelistamise poole. Samas domineerivad prantsuse filmid mõlemal festivalil. Arvestades, et Veneetsias on itaalia filmide osakaal ca 3 korda suurem kui Cannes'is, Cannes'is prantsuse filmide osakaal ca 2 korda suurem kui Veneetsias, saab järeldada, et Veneetsia festival eelistab itaalia filme isegi tugevamalt kui Cannes'i festival eelistab prantsuse filme.

Veneetsia festivalil suurem eelistus Euroopa filmide suhtes. Balti riikide ja ka Soome filmid on liiga vähe esindatud selleks, et nende arv oleks statistiliselt tähendusrikas.

Küll aga on Eesti filmide seisukohast huvitav vaadelda, kuidas suhestuvad omavahel Ida-Euroopa filmide esindatused mõlemal festivalil (sest eriti Lääne-Euroopas defineeritakse Eestit Ida-Euroopa geopoliitilise ja ka kultuuriruumi osana). Määratleme Ida-Euroopa maadena: "Poland, Latvia, Estonia, Lithuania, Kosovo, Hungary, Ukraine, Bulgaria, Serbia, Slovakia, Czech Republic, Romania, North Macedonia, Croatia."

Cannes:

Total country mentions: 277
Eastern European mentions: 12
Percentage of Eastern European: 4.33%

Veneetsia:

Total country mentions: 255
Eastern European mentions: 27
Percentage of Eastern European: 10.59%

Selgub, et **Veneetsia festivalil on Ida-Euroopa filmide esindatus koguni kaks korda suurem kui Cannes'is** (10.59%% vs 4.33%). Seega võib järeldada, et Veneetsia festival on selle parameetri tõttu Eesti filmidele tunduvalt vastuvõtlikum kui Cannes.

4. Žanr

Žanrite puhul vaatame taas mainimiste arvu.

Cannes:

Drama	116
Comedy	22
Thriller	20
Crime	18
History	13
Romance	13
Biography	7
Horror	6
Sci-Fi	5
Fantasy	4
Adventure	3
Mystery	3
Documentary	3
War	2

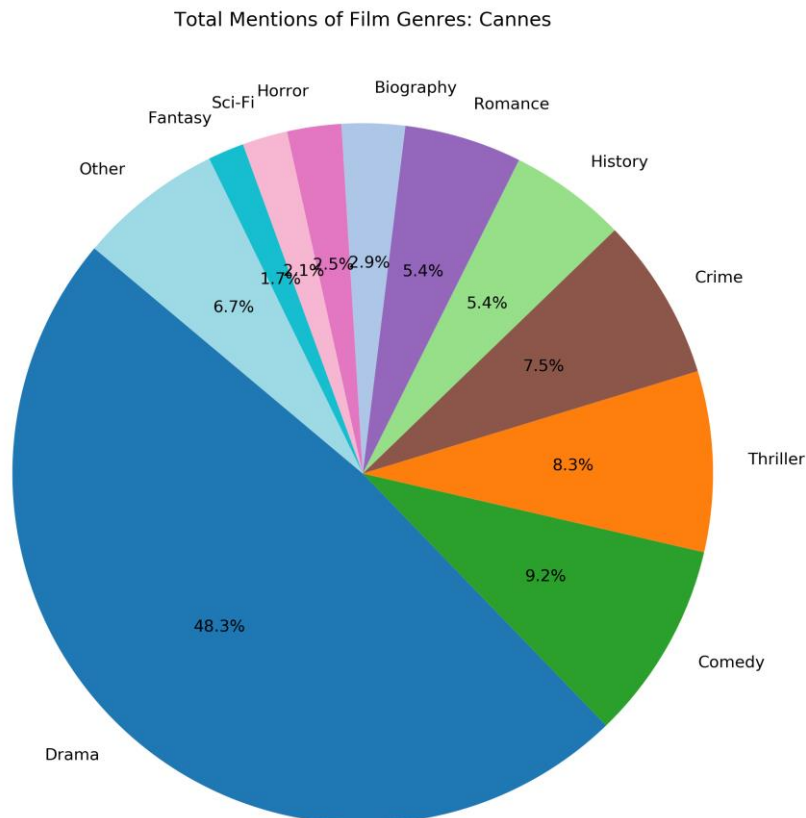
Animation	2
Action	1
Family	1
Sport	1

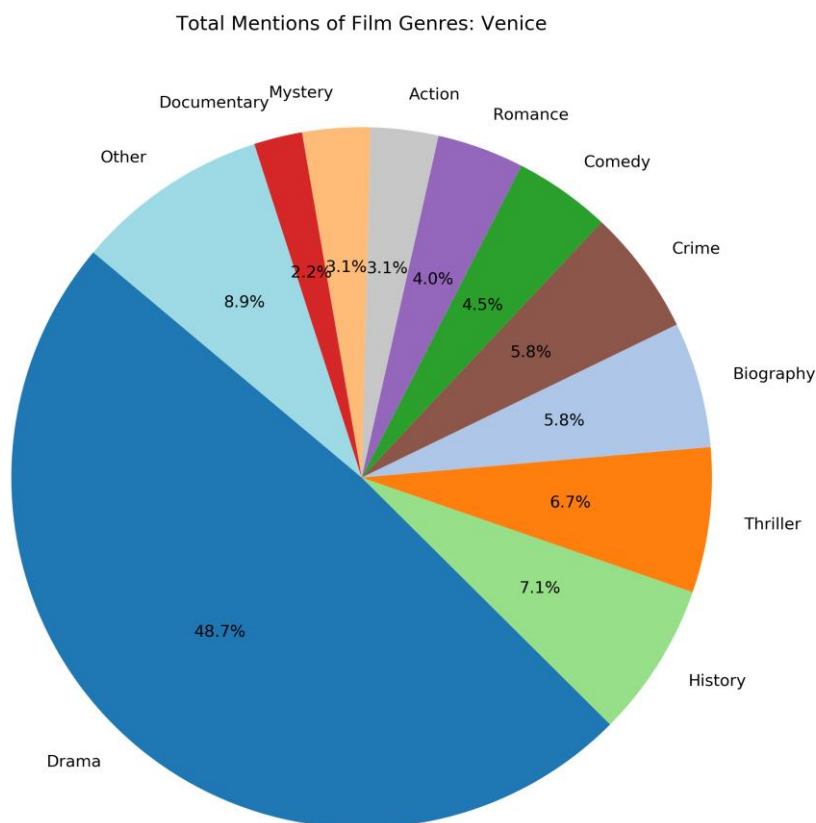
Total unique genres: 18

Veneetsia:

Drama	109
History	16
Thriller	15
Biography	13
Crime	13
Comedy	10
Romance	9
Action	7
Mystery	7
Documentary	5
Horror	4
Adventure	4
Sport	3
Music	3
War	2
Fantasy	2
Sci-Fi	1
Musical	1

Total unique genres: 18

Interpretatsioon. Esindatud žanrite arv mõlemal festivalil on võrdne, kuid see ei pruugi tuleneda võrdsest žanrite mitmekesisusest, vaid pigem IMDB piiratud nimetuste valikust. Draama suur esinemissagedus mõlema festivali profiilis tuleb sellest, et draama on nn katusžanr, kategooriana üldisem ning seega omistatud keskmiselt palju suuremale hulgale filmidele.

Statistiliselt tähendusrikas on komöödia kahekordne ülekaal Cannes'is ja eluloofilmide peaaegu kahekordne ülekaal Veneetsias. Cannes'i festivalil on ka teatav ülekaal romantikafilmi osas.

Võib eeldada, et žanrite ja filmifestivali valikueeliste seos on sügavam kui käesolev pilootuuring välja toob: žanrid ja nendega poolt viidatud emotsioonid ning muud kaastähendused võivad korreleeruda festivali pikaaegse imago või brändikuvandiga. Seega võiks huvitavaid tulemusi pakkuda pikemalt ajalukku vaatav uuring, milles võetakse arvesse mitme aastakümne andmeid. Sellises uuringus kajastuksid ka žanrieelistuse muutuste trendid.

Lisaks tuleb arvestada, et žanrid kirjeldavad filmide sisu üsna piiratud määral ja väga üldiselt. Seega oleks põhjalikum uuringus huvitav liikuda meta-andmete uuringust sügavamale ning vaadelda lähemalt IMDB *storyline*-i kategooriat. Kuigi *storyline* on lühike, ühest või mõnest lausest koosnev narratiivi kokkuvõte, saab ühe kindla festivali raames linastunud filmide *storyline*'dest koostada tekstikorpuse ning seda analüüsida korpuslingvistika meetodeid kasutades, mis toovad esile enim korduvad lemmad, kasutavad *topic modeling*'u ja sentimendi analüüsi. Nende põhjal saab omakorda koostada festivali teemade / tähenduste kaardi ning võrrelda seda teiste festivalide omaga.

5. Filmi pikkus ehk *runtime* minutites

Võrreldes mõlema festivali filmide pikkusi, saime järgmised tulemused:

Cannes

mean	116.663934
std	23.668024
min	77.000000
25%	100.000000
50%	115.000000
75%	127.750000
max	212.000000

Veneetsia

mean	118.024590
std	26.014129
min	63.000000
25%	104.000000
50%	115.000000
75%	126.750000
max	262.000000

Igaks juhuks toome ära ka parameetrite tähendused:

mean Average runtime in minutes / filmide keskmine pikkus

std Standard deviation (how spread out the runtimes are) / standardhälve

min Shortest runtime / kõige lühema filmi pikkus

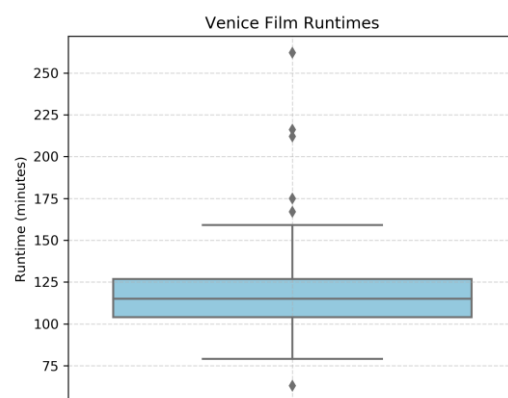
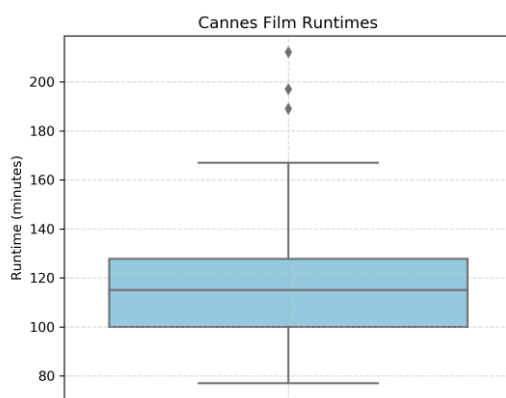
25% First quartile (25% of films are shorter than this) / esimene kvartiil

50% Median (middle value) / mediaanväärtus

75% Third quartile (75% of films are shorter than this) / kolmas kvartiil

max Longest runtime in your dataset / kõige pikema filmi pikkus

Filmipikkuste jaotust mõlemal festivalil illustreerivad järgmised karpdiagrammid.

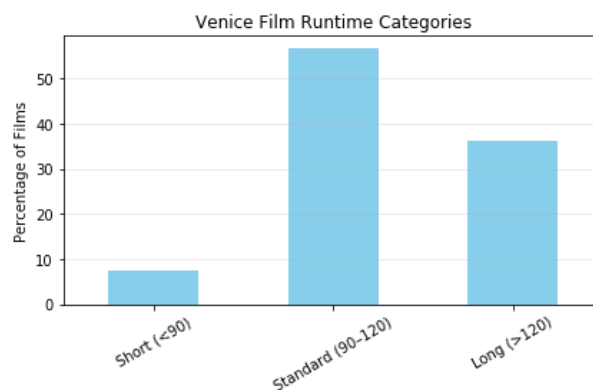
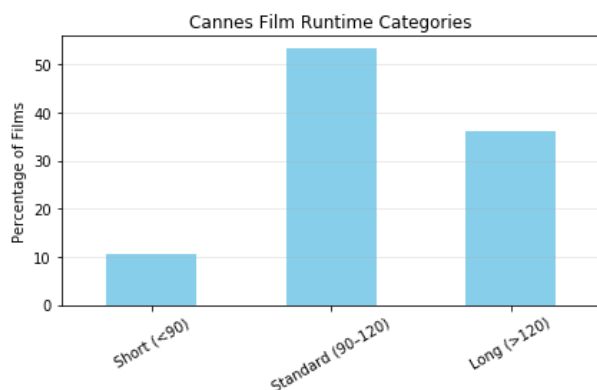
Jagasime ka filmid kolme gruppi: lühikesed (<90min), keskmised (90-120 min) ja pikad (>120 min) ning vaatasime nende protsentuaalset jaotust. Cannes'il oli lühikeste filmide osakaal veidi suurem, aga seda mitte pikkade, vaid keskmiste filmide arvelt.

Cannes:

Standard (90-120)	53.3
Long (>120)	36.1
Short (<90)	10.7

Veneetsia:

Standard (90-120)	56.6
Long (>120)	36.1
Short (<90)	7.4

Vaatasime ka filmipikkuste *skewness*'i ehk asümmeetriakordajat (vt lisaks: <https://samm.ut.ee/kirjeldav-statistika/>, <https://et.wikipedia.org/wiki/Asümmeetriakordaja>)

Venice Runtime Skewness: 2.26
 Venice Runtime Skewness: 1.23

Interpretatsioon: Keskmise Veneetsia festivali filmi pikkus ületab Cannes'i oma ligikaudu poolteise minutiga. Ka Veneetsia festivali filmipikkuste standardhälve on suurem – lühim film on lühem kui Cannes'i lühim film ja pikim film pikem kui Cannes'i pikim film. Kui eesti filmitegijal on soov festivaliprogrammidesse kandideerida keskmisest oluliselt erineva pikkusega filmiga, on Veneetsia festival taas "vastuvõtlikum".

Asümmeetriakordaja näitab antud filmipikkuste jaotuse puhul, kummale poole meie määratud standardsest filmipikkusest (90-120 min) jääb rohkem filme, st kas omavahelises võrdluses on rohkem lühikesi või pikki filme. Mõlema festivali puhul on pikki filme rohkem kui lühikesi;

Veneetsia asümmeetriakordajat suurendavad ka üksikud eriti pikad filmid, näiteks Argentiina film "Trenque Lauquen" (2022) pikkusega 262 minutit ning USA film "The Brutalist" (2024) pikkusega 216 minutit.

6. IMDB hinne

Võrreldes mõlema festivali IMDB hindeid, saime järgmised tulemused:

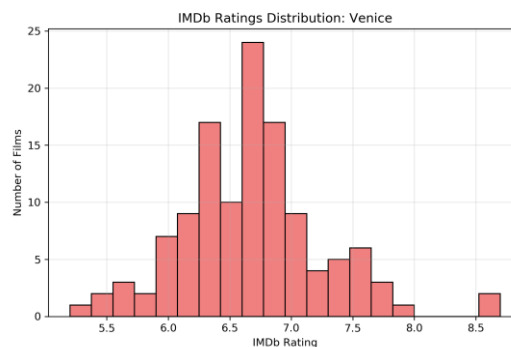
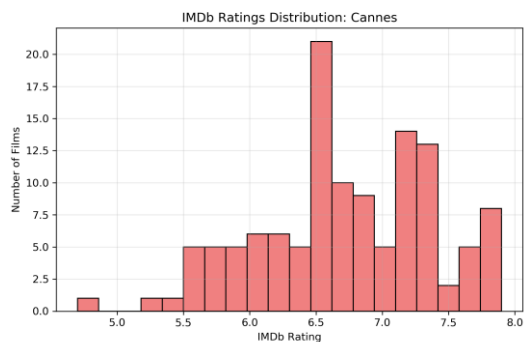
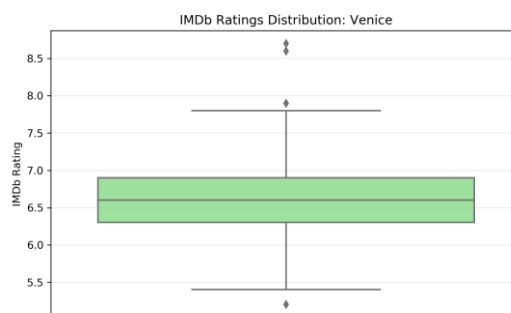
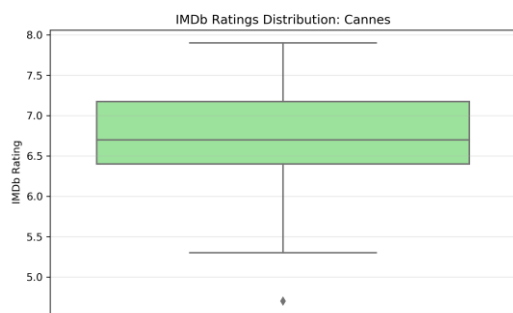
Cannes:

mean	6.714754
std	0.650324
min	4.700000
25%	6.400000
50%	6.700000
75%	7.175000
max	7.900000

Veneetsia:

mean	6.664754
std	0.576241
min	5.200000
25%	6.300000
50%	6.600000
75%	6.900000
max	8.700000

Esitame hinnete jaotuse ka karpdiagrammide ja histogrammidena.

Interpretatsioon. Cannes'i filmide keskmine hinne on veidi kõrgem Veneetsia filmide omast. Nagu filmipikkustegi puhul, iseloomustab hindeid mõningate *outlier*'ite (ehk äärmusväärtuste / ekstreemväärtuste) olemasolu, mis mõjutavad keskmist. IMDB hinnete alusel võib luua võrldushüpoteesi, et ühe festivali filmivalik on julgem ja paindlikum, teise oma aga konservatiivsem. Selle kontrollimiseks jääb aga kolme aasta programmi põhjal loodud andmestik pisut väikeseks.

7. Kokkuvõte

Käesolev võrdlev pilootuuring näitas Veneetsia filmifestivali suuremat "avatust" nii ebastandardsete omadustega (pikkus) filmidele kui ka suuremat vastuvõtlikkust Ida-Euroopa filmidele. Viimane tähelepanek on eriti tähenduslik Eesti filmipoliitika jaoks: festivalikompassi abil saab prognoosida, et eesti filmidel on tunduvalt suurem tõenäosus pääseda Veneetsia festivaliprogrammidesse kui Cannes'i omadesse.

Tunduvalt võimsama indikaatorina hakkab Festivalikompass tööle, kui analüüsitavatesse andmetesse kaasatakse pikem ajajärk (suureneb statistiline usaldusväärsus) ning võrdlusesse kaasatakse suurem arv festivale (näiteks kümmekond meie filmitegijate jaoks kõige olulisemat festivali). Käesolev analüüs keskendus metaandmetele ja on seega valdavalt kvantitatiivne. Järgmine arengusamm, mis avab tulemuste informatiivsuse mõttes uue tasandi, on kvalitatiivsete meetodite lisamine. Selleni saab jõuda ennekõike analüüsides filmide sisukokkuvõtteid korpuslingvistika meetoditel (sealhulgas temaatiline- ning sentimendi analüüs). Saadud tulemusi saab omakorda interpreteerida kultuurisemiootika raamistikus ning näidata seoseid filmisisude, festivaliprogramme läbivate temaatikate ja ka festivale ümbritsevate kultuurikontekstide vahel.